

**ПРОТОКОЛ ОТ НАГОЯ ЗА ДОСТЪП ДО ГЕНЕТИЧНИ РЕСУРСИ И СПРАВЕДЛИВО И РАВНОПРАВНО
РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПОЛЗИТЕ, ПРОИЗТИЧАЩИ ОТ ТЯХНОТО ИЗПОЛЗВАНЕ
NAGOYA PROTOCOL ON ACCESS TO GENETIC RESOURCES AND FAIR AND EQUITABLE SHARING OF
BENEFITS, ARISING FROM THEIR UTILIZATION**

**Пенка Стоичкова
Penka Stoichkova**

Дирекция „Национална служба за защита на природата“
Министерство на околната среда и водите, София, бул. „Мария Луиза“ № 22
National Nature Protection Service, Ministry of Environment and Water
22, Maria Luiza Blvd., Sofia, Bulgaria

E-mail: p.stoichkova@moew.government.bg

Резюме

Протоколът от Нагоя за достъп до генетични ресурси и справедливо и равноправно разпределение на ползите, произтичащи от тяхното използване, е приет на 29 октомври 2010 г. на Десетата конференция на страните членки на Конвенцията за биологичното разнообразие, проведена в Нагоя, Япония. Протоколът въвежда правила и процедури за достъп до генетични ресурси и разпределение на ползите между страните, доставящи и ползващи такива ресурси, като се очаква той да допринесе за намаляване на загубата на биологично разнообразие и преустановяване на незаконното използване на генетични ресурси в световен мащаб. Обект на Протокола са единствено естествените генетични ресурси с микроорганизмов, растителен и животински произход, без изкуствена промяна в техния генотип. Очаква се прилагането на Протокола от Нагоя да повиши ползите от използването на генетични ресурси, да активизира изследванията и развитието на технологиите и иновациите в тази област и да позволи по-ефективно използване на публичните фондове, предназначени за генетични банки, ботанически градини, академични и приложни изследвания.

Abstract

Nagoya Protocol on access to genetic resources and fair and equitable sharing of benefits, arising from their utilization was adopted on October 29, 2010, at the Tenth Conference of the Parties of the Convention on Biological Diversity, held in Nagoya, Japan. Nagoya Protocol establishes rules and procedures for access to genetic resources and benefit sharing between countries, supplying and using these resources. It is expected to contribute to reducing of biodiversity loss and stop the illegal utilization of genetic resources worldwide. Object of the Protocol is only natural genetic resources of microbial, plant and animal origin without artificial change in their genotypes. The implementation of the Nagoya Protocol will enhance the benefits of the utilization of genetic resources and reinforce the study and technology development and innovation in this area and allow effective utilization of public funds for gene banks, botanical gardens, academic and applied research.

Ключови думи: Протокол от Нагоя, Конвенция по биологично разнообразие, генетични ресурси.

Key words: Nagoya Protocol, Convention on Biological Diversity, genetic resources.

ВЪВЕДЕНИЕ

Протоколът от Нагоя за достъп до генетични ресурси и справедливо и равноправно разпределение на ползите, произтичащи от тяхното използване, е приет на 29 октомври 2010 г. на Десетата конференция на страните членки на Конвенцията за биологичното

разнообразие, проведена в Нагоя, Япония. Той е рамково споразумение към Конвенцията за биологичното разнообразие, което насърчава използването на генетичните ресурси, традиционните знания и технологии чрез международен режим за справедливо и равноправно разпределение на ползите от тяхното

използване. Като споразумение към Конвенцията по биологичното разнообразие създадените за нейното обслужване организация, механизми и структури се използват и за целите на новия договор.

Протоколът въвежда правила и процедури за достъп до генетични ресурси и разпределение на ползите между страните, доставящи и ползващи такива ресурси, като се очаква той да допринесе за намаляване на загубата на биологично разнообразие и преустановяване на незаконното използване на генетични ресурси в световен мащаб. Съгласно с Протокола, достъпът до генетични ресурси и тяхното използване са обект на предварително информирано съгласие на страната, която ги притежава, и на постигане на взаимно договорени условия.

Прилагането на Протокола гарантира запазване на интересите на страните, притежаващи и предоставящи генетични ресурси и традиционни знания, свързани с тях, включително запазване интересите на коренните и местните общности, притежатели на тези ресурси и знания.

Ползвателите на генетични ресурси и на традиционни знания, свързани с генетичните ресурси, се задължават при тяхното използване да предоставят на притежателите им парични и непарични ползи. От друга страна, се предоставя възможност за създаването на глобален многостранен механизъм за разпределение на ползите, произтичащи от използването на генетични ресурси и традиционни знания, възникващи при трансгранични ситуации, при които не е възможно да се даде или да се получи предварително информирано съгласие.

Всяка страна трябва да осигури справедливи и безусловни правила и процедури за достъпа до генетични ресурси и разпределение на ползите чрез предприемане на необходимите законодателни, административни или политически мерки.

Потребителите и доставчиците на генетични ресурси се насърчават да насочват ползите, произтичащи от използването на генетични ресурси, към опазването на биологичното разнообразие и устойчивото използване на неговите компоненти и свързаните с тях научни изследвания.

Протоколът се прилага по взаимнодопълващ се начин със съществуващи международни споразумения в тази област, без да се засягат правата и задълженията на страните, произтичащи от тези споразумения.

Съществуващи практики за достъп до генетични ресурси

Опитът на България се базира на членството в редица международни споразумения и мрежи в областта на обмена на генетични ресурси

(Международен договор за растителни генетични ресурси за прехрана и земеделие (*Eur-Lex, 2004*); Animal Genetic Resources for Food and Agriculture (AnGRFA); Core Material Transfer Agreement for the supply of samples of biological material from the public collection (*ECCO core MTA, 2009*); Договор за патентно коопериране (DPK, 2013); Европейска патентна конвенция (EPK, 2010); Международна мрежа за растителен обмен (International Plant Exchange Network, (IPEN, 2012)); Световна федерация на микробните колекции (WFCC); Европейска организация на микробните колекции и др.

Обект на Протокола са единствено естествените генетични ресурси с микроорганизмов, растителен и животински произход, без изкуствена промяна в техния генотип, а не генетично модифицираните организми.

Биоразнообразието на България включва видове и генетични ресурси, които се използват широко за търговски и нетърговски цели и имат определена икономическа и екологична значимост. Освен стопански важните видове растения и животни (включително дървесни горски видове, черноморски и сладководни видове риба, над 200 вида ядливи гъби и неколкостотин местни лекарствени растения), България е родина на много традиционни и редки културни сортове и породи, на много диви родственици на облагородени домашни видове. Биологичното разнообразие на България е свързано с важни екологични функции като кръговрат на хранителните вещества, биологична борба с вредителите, опрашване, естествено опазване и защита на почвите и водоемите и регулиране на хидрологичните и биогеохимичните цикли.

Подготовка за изпълнение на Протокола от Европейския съюз. Предприети действия от страна на България

България подписа Протокола от Нагоя на 23 юни 2011 г. заедно с още няколко страни членки на ЕС. Подписването на Протокола е не само акт на изпълнение на общата външна политика на ЕС в тази област, но също и допълнителен инструмент за опазване на богатото биологично разнообразие на страната ни.

От страна на ЕС е изготвено предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно достъпа до генетични ресурси и справедливо и равноправно разпределение на ползите, получени от тяхното използване. Регламентът урежда задълженията на ползвателите на генетични ресурси, създаването на Регистър на доверените колекции на Съюза, задълженията на компетентните органи, мониторинга на спазването на изискванията от страна на ползвателите чрез предоставяне на съответната информация на Европейската комисия.

Проектът на Регламент запазва изцяло процедурите за достъп до генетични ресурси, прилагащи се по съществуващите международни споразумения и практики, и има за цел да допълни и надгради тези процедури там, където те липсват.

На национално ниво е създадена междуинституционална структура за координация и подготовка на прилагането на Протокола с участието на заинтересованите страни, научни и държавни институции, притежатели на генбанки: Министерство на външните работи, Министерство на земеделието и храните, Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството, Изпълнителна агенция по горите, Патентно ведомство, Институт по растителни генетични ресурси «К. Малков» - Садово, Национална банка за промишлени микроорганизми и клетъчни култури, Министерство на здравеопазването, Министерство на културата, Институт по етнология и фолклористика с Етнографски музей и др. Извършен е преглед и са предложени промени в националното законодателство по отношение на генетичните ресурси, които ще бъдат обект на Протокола, и свързаното с тях традиционно знание. С промените в законодателството ще бъдат определени координиращото ведомство и националните компетентни органи. Това следва да бъдат Министерството на околната среда и водите, Министерството на земеделието и храните чрез Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството и Изпълнителната агенция по горите, Министерството на културата чрез Института по етнология и фолклористика с Етнографски музей, Министерството на образованието и науката чрез Националната банка за промишлени микроорганизми и клетъчни култури, както и Патентното ведомство.

България взе участие в разработването на Финален доклад на Европейския институт за политика по околна среда към Европейската комисия за изготвянето на правно-икономически анализ на прилагането на Протокола от Нагоя в Европейския съюз (ФД_ЕК, 2012). В проучването е направен анализ на възможностите и съществуващата законодателна база за прилагане на Протокола от Нагоя в осем страни, членки на ЕС, в т.ч. и България, както и на шестте най-богати на генетично разнообразие страни в света, сред които Австралия, Бразилия, Индия и др.

Очаква се Протоколът от Нагоя да влезе в сила през 2015 г. след получаването на петдесет ратификации. Неговото прилагане би довело до повишаване на ползите от използването на генетични ресурси и активизиране на изследванията и развитието на технологиите и иновациите в тази област и да

позволи по-ефективно използване на публичните фондове, предназначени за генетични банки, ботанически градини, академични и приложни изследвания. Като цяло развитието на технологии и иновации, основани на генетични ресурси, следва да допринесе за развитието на икономически дейности и отрасли, в които страната ни има опит и традиции (фармацевтична, хранително-вкусова, козметична промишленост). За успешното прилагане на Протокола от Нагоя е необходимо създаването на цялостна политика на страната ни по отношение на съхранението, опазването, ползването и предоставянето на генетични ресурси и на традиционни знания за тях предвид големия брой институции и центрове, имащи компетенции в тази област, както и осигуряване на необходимата техническа инфраструктура и административен капацитет, провеждане на кампании за обществена информираност и гарантиране на финансовите ресурси за тази цел.

LITERATURA

- Eur-Lex, 2004. Mezhdunaroden dogovor za rastitelni genetichni resursi za prehrana i zemedelie, Ofitsialen vestnik № L 378, 23/12/2004, str. 0003-0021.
- ECCO core MTA, 2009. Core Material Transfer Agreement for the supply of samples of biological material from the public collection, http://www.eccosite.org/docs/ECCO_core-MTA_V1_Febr09.pdf
- DPK, 2013. Dogovor za patentno kooperirane. http://www1.bpo.bg/images/stories/international_conventions/pct.pdf
- EPK, 2010. Evropeyska patentna konventsia. http://www1.bpo.bg/images/stories/international_conventions/ipc_2010_bg.pdf
- IPEN, 2012. International Plant Exchange Network, <http://www.bgci.org/resources/ipen/>
- FD_EK, 2012. Finalen doklad na Evropeyskia institut za politika po okolna sreda kam Evropeyskata komisia za izgotvyaneto na pravno-ikonomicheski analiz na prilaganeto na Protokola ot Nagoya v Evropeyskia sayuz, <http://ec.europa.eu/environment/biodiversity/international/abs/pdf/ABS%20FINAL%20REPORT%20-%20Annexes.pdf>. <http://ec.europa.eu/environment;ent/biodiversity/international/abs/pdf/ABS%20FINAL%20REPORT.pdf>

*Статията е приета на 12.12.2012 г.
Рецензент – доц. д-р Пламен Петров
E-mail: info@nrap-bg.org*